

Pāreja uz klimatneitrālu ekonomiku: Sociālekonomiskās ietekmes izpēte

Levads

ES pārejai uz klimatneitrālu ekonomiku ir nepieciešama tīra rūpnieciska revolūcija. Šajā ziņojumā, izmantojot prognozēšanas pieeju, ir izpētīta šādu fundamentālu pārmaiņu iespējamā sociālekonomiskā ietekme uz dažādiem Eiropas reģioniem un iedzīvotāju grupām. Pētījuma rezultāti ir izklāstīti kopā ar politikas norādēm par taisnīgas pārejas panākšanu, nevienu neatstājot novārtā.

Politikas konteksts

Pieņemot Eiropas Klimata aktu (2021. gada jūnijā), ES apņēmas līdz 2050. gadam panākt klimatneitralitāti ar mērķi līdz 2030. gadam samazināt siltumnīcefekta gāzu emisijas vismaz par 55 % (salīdzinājumā ar 1990. gada līmeni). Lai to panāktu, būs nepieciešama enerģētikas, transporta un ražošanas sistēmu fundamentāla pārveidošana. Tas ietekmēs ekonomiku, sabiedrības, teritorijas un cilvēkus. Vienlaikus būs nepieciešama darba attiecību un plašākas sociālekonomiskās politikas pārkalibrēšana, lai nodrošinātu taisnīgus rezultātus ES iedzīvotājiem un sabiedrības atbalstu pārejai. Krievijas karš pret Ukrainu un tā izraisītā enerģētikas krīze ir mudinājusi valdības paātrināt atteikšanos no atkarības no importēta fosilā kurināmā. Ar savu 2022. gada *REPowerEU* plānu ES, piemēram, centās izbeigt atkarību no Krievijas fosilā kurināmā, kas ietver enerģijas ietaupījumus, energoapgādes dažādošanu un paātrinātu atjaunīgās enerģijas ieviešanu. Tomēr tā ir arī aizkavējusi pašmāju ražošanas izbeigšanu enerģijas avotiem ar augstām oglekļa dioksīda emisijām.

Eiropas Komisijas Taisnīgas pārejas mehānisms tika ieviests, atzīstot sociālekonomiskās pārmaiņas, ko prasa Eiropas zaļais kurss. Tā mērķis ir veicināt ES kohēziju un saglabāt sociālo taisnīgumu un iekļautību, kas ir Eiropas sociālo tiesību pīlāra galvenie mērķi. Taisnīgas pārejas mehānisms kopā ar paketi "Gatavi mērķrādītājam 55 %", tostarp Sociālo klimata fondu, sniedz atbalstu tiem reģioniem, nozarēm, darbiniekiem un māsaimniecībām, kas saskaras ar vislielākajiem šķēršļiem pārejai. Šajā ziņojumā tiek pētīts, vai varētu būt nepieciešami papildu

politikas pasākumi, lai nodrošinātu taisnīgus rezultātus reģioniem un iedzīvotājiem un tādējādi nodrošinātu ES kohēziju.

Būtiskākie konstatējumi

- Paredzams, ka taisnīga pāreja radīs neto nodarbinātības pieaugumu, jaunas uzņēmējdarbības nozares un veselīgāku vidi. Tomēr darbaspēka pieprasījums un piedāvājums reģionos var nebūt saskaņots, tāpēc ir svarīgi, lai tiktu veikti ieguldījumi izglītībā, (pār)kvalifikācijas celšanā un sniegts īpašs atbalsts darba maiņai. Turklāt ir jārisina sociālās problēmas un nevienlīdzība, tostarp darbvietu polarizācija (augstu un zemu atalgotu profesiju pieaugums) un nepietiekama sociālā labklājība.
- Lai izvairītos no esošās nevienlīdzības padziļināšanās, ir pastāvīgi jāuzrauga pasākumi klimata pārmaiņu ietekmes mazināšanai, tostarp to nesamērīgā ietekme uz atsevišķiem reģioniem. Turklāt varētu apsvērt pilnīgi jaunus labklājības modeļus, lai nodrošinātu taisnīgumu un vienlīdzību.
- Pašreizējo ES politikas pieeju taisnīgai pārejai varētu pielāgot, lai iekļautu sabiedrības līmenī pāreju uz pietiekamību, kas nozīmē ierobežotāku patēriņu, un vairāk lokalizētus ekonomikas modeļus, piemēram, aprites ekonomikas pieejas. Taisnīga resursu sadale varētu būt priekšnosacījums šādām pārmaiņām.
- Inovācijas pasākumi ar mērķi sasniegt ilgtspējas mērķus ir būtiski rūpniecības pārstrukturēšanai, kas nepieciešama taisnīgai pārejai. Pilsoniskās sabiedrības un sociālo partneru iesaiste ir ļoti svarīga, jo īpaši reģionos ar vājām inovāciju sistēmām.
- Jauna, vairāk lokalizēta ekonomika, kas pieņem aprites ekonomikas principus, var izmantot reģionālos resursus (dabas, cilvēku un kapitāla), lai samazinātu vides degradāciju un piesārņojumu. Ir jānodrošina pienācīgas iespējas sociālajai inovācijai, un būs vajadzīga ekonomikas dažādošana, lai dažādos apstākļos radītu iespējas sociālekonomiskajām grupām.

- Infrastruktūras uzlabošana ir būtiska, lai nodrošinātu taisnīgas pārejas rezultātus dažādām sociālekonomiskajām grupām, vienlaikus radot darbvietas. Pilsoniskās sabiedrības un sociālo partneru iesaiste ir būtiska nozīme, lai realizētu sabiedrības ieguvumus no infrastruktūras atjaunošanas, tostarp uzlabojot sabiedrības veselību un labklājību, piemēram, izmantojot energoefektīvus mājokļus un pilsētu zaļās zonas.
- Efektīvai daudzlīmeņu pārvaldībai ES, valstu un reģionālā līmenī ir vajadzīgi ieguldījumi spēju attīstīšanā un integrētas ES mēroga pierādījumu bāzes konsekventa izmantošana līdz pat reģionālajam un vietējam līmenim. Tas ir būtiski, lai veiktu tādas ilgtermiņa sistēmiskas pārmaiņas, kas vajadzīgas, lai pārkonfigurētu plašākas ražošanas un patēriņa sistēmas. Lai pārvarētu iespējamus konfliktus, ļoti svarīgi būs nodrošināt plašu pilsoniskās sabiedrības un sociālo partneru iesaisti, kā arī pārkonfigurēt institucionālās varas attiecības starp valsti, korporatīvo sektoru, arodbiedrībām un iedzīvotājiem. Jāņem vērā reģionālo sociālekonomisko sistēmu specifika un dažādu sociālekonomisko grupu nelabvēlīgā stāvokļa modeļi.

Politikas norādes

- Politikas debatēs lielāka uzmanība ir jāpievērš klimata pārmaiņu ietekmei uz dažādām sociālekonomiskajām grupām un pārejas ieguvumiem. Tas varētu stiprināt pārmaiņu pamatojumu un radīt pārvaldības spējas un politiskos apstākļus, kas nepieciešami taisnīgas pārejas īstenošanai.
- Ir vajadzīga stratēģiska sadarbība starp publiskajām iestādēm, sociālajiem partneriem un pilsonisko sabiedrību, lai nodrošinātu pārejas stratēģisko koherenci visos Eiropas reģionos un ekonomikas sektoros. Tas ietver iesaistīšanos dzīvesveida un patēriņa modeļu pārmaiņās un uzticamas informācijas nodrošināšanu sabiedrībai, vienlaikus ņemot vērā dažādu sociālekonomisko grupu atšķirīgos sākumpunktus.
- Publiskajai politikai ir jābūt lielākai lomai resursu nodrošināšanā un taisnīgā sadalē klimatneitrālā pasaulē, tostarp ar palīdzību tiešajām investīcijām, vienlaikus mazāk paļaujoties uz tirgū balstītiem piešķiršanas mehānismiem. Tas nodrošinās taisnīgus rezultātus dažādām sociālekonomiskajām grupām un Eiropas reģioniem.
- Reģionos ir jāiestrādā dažādas perspektīvas un integrētas datu vākšanas un analīzes spējas, lai izvairītos no negatīvas ietekmes uz reģionu iedzīvotājiem, ko rada pārāk ilga paļaušanās uz “ierastās darbības” pieņemumu, vienlaikus arī izmantojot izglītību, lai virzītu cilvēkus uz pāreju.
- Ir nepieciešams nodrošināt atbalstu un iztikas līdzekļus visām sociālekonomiskajām grupām, tostarp pārkvalifikācijas un darba maiņas periodos. Politikas veidotājiem jāpievērš uzmanība jauniem darbvietu polarizācijas un esošo modeļu nostiprināšanas modeļiem.
- Ekonomiskajām iespējām, kas izriet no pārejas, jābūt pieejamām visiem, stiprinot darbinieku kolektīvo pārstāvību visos līmeņos, tostarp attiecībā uz jauniem darba apstākļiem un darba veidiem un sociālā dialoga spēju veidošanu, vienlaikus aktīvi veidojot patēriņa izvēles, lai pielāgotos jaunajiem ekonomikas modeļiem, sadarbojoties ar iedzīvotājiem.
- Lai nodrošinātu plašākas pārejas iespējas, kas var sekmēt darba vietu radīšanu, ir jānodrošina sociāli taisnīga un godīga piekļuve infrastruktūrai pamatvajadzību nodrošināšanai, piemēram, mājokļiem, transportam un digitālajam savienojamībai.
- Pielāgotos pārejas virzienos dažādiem reģioniem ir jāņem vērā reģionālās spējas un aktīvi, tostarp rūpnieciskās bāzes spēks un struktūra, sabiedrisko pakalpojumu un labklājības sistēmu raksturs un noturība, kā arī sociālā dialoga mehānismi.
- Ir jāveicina uz uzticēšanos balstītas attiecības starp iedzīvotājiem, pārvaldības organizācijām un privāto sektoru, lai izmantotu visus pieejamos reģionālos aktīvus un veicinātu un izmantotu reģionālu inovācijas sistēmu nolūkā nodrošināt ekonomikas dažādošanu un piesaistīt reģionam jaunas saimnieciskās darbības.
- Ir jāgarantē nepieciešamās investīciju un pārvaldības spējas, lai visi reģioni spēj nodrošināt iedzīvotājiem piemērotus infrastruktūras risinājumus, un jārada atbalsts, izmantojot inovācijas un kopienas labklājības veidošanas risinājumus, piemēram, (daļēji) sabiedrībai piederošu videi draudzīgu mājokļu attīstību par pieņemamu cenu.
- Reģioniem ir jābūt sagatavotiem nodrošināt pārredzamību, tostarp pierādāmi efektīvi izmantot publiskos līdzekļus, piedalīties politiskajos procesos un apmierināt savtīgās intereses, lai veidotu uzticēšanos un veicinātu jaunus sociālekonomiskās sadarbības veidus.

Papildu informācija

Ziņojums *Pāreja uz klimatneitrālu ekonomiku: Sociālekonomiskās ietekmes izpēte* ir pieejams tīmekļa vietnē <https://eurofound.link/ef23021>

Pētniecības vadītājs: *Hans Dubois*

information@eurofound.europa.eu